

Algirdas Sabaliauskas

Kilęs iš Kretingos, 25 m.

Besiknaisiojant po savo rūpesčius prieš ekspediciją visiškai nepastebėjau, kad už mano nugaros stovi daugybė žmonių. Artėjant išvykimui, vis daugiau ir daugiau vilčių, lūkesčių ir tikėjimo. Tiek manimi, tiek mano karta, tiek ekspedicija.

Išvykstu į misiją, ir tai suprantu tik dabar, pažadintas minios fotografų, operatorių, žurnalistų, gatvėje mojuojančių žmonių. Žinau, kad tai reikšminga ir man ir jiems, beveik visai tautai, tačiau užkalbintas ir klausiamas, kodėl, nesugebu išlemti nieko reikšmingo. Kol kas tik jaučiu. Važiuoju sužinoti.

Maskva mane sutiko pasipūtusi. O aš tuo žavėjauisi. Iš pagarbos. Miestas orus, grandioziškas, besididžiuojantis. Ir didžiuojasi jis pergalėmis. Fizinėmis. Karais.

Kad ir kiek jų bebūtų buvę, didžioji Rusija mindė visus pasipainiojusius po kojomis, ir tai šaukia didžioji dalis Maskvos. Toks jausmas, kad kiekvieno bent kiek reikšmės turinčio statinio koncepcija turi tokias esmines dedamąsias: dydį ir karinių motyvų.

Paradoksalu, bet mes, kaip, beje, ir dauguma čia užklydusių, pagarbiai žvelgiam į milžiniškų gabaritų betonus. Ryjam karčią seilę ir nusilenkę didybei keliaujam toliau.

Anksti ryte, besileidžiant Tomske, pažiūrėjau pro lėktuvo langą. Šiurpoka, nes per 10-20 minučių skrydžio mačiau tik mišką.

Po poros valandų, jau Tomske, sujudino dar vienas vaizdelis – pusės ar net viso kilometro pločio upė. Toks jausmas, kad masteliai čia visai kiti. Vėliau ekspedicijos vadovas paaiškina, jog Tomė, Jenisėjus, kitos Sibiro upės vietomis gali būti kelių ir keliolikos kilometrų pločio.

Pats Tomskas galėtų būti pavadintas didmiesčiu miško viduryje. Iš visų pusių apsuptas taigos, miestas apgyvendinęs maždaug tiek žmonių, kiek Vilnius. Beje, dauguma mano matytų –

daugiau europietišškai atrodantys, kas leidžia spėti, jog didelė dalis žmonių atvyko čia iš kitur, savo arba valdžios noru. Su vienu tokiu susitinkame pokalbiui – Lietuvių tremtinių anūkė. Simboliškai, pokalbis davė pradžią mintims apie Sibirą, nors atsakymų apie tremtį neatnešė, kaip prieš tai tikėjaisi. Priešingai – pažadino daugiau klausimų.

„Astarožna, tam miedviedia jest,“ – susirūpinęs taria autobusiuko vairuotojas, paleisdamas 86-ajame kvartale, maždaug už 40 kilometrų nuo Tomsko, miško kirtėjų kaimelyje. Pirmieji tremties pėdsakai prieš akis – pustūštis kaimas, dalinai apgyvendintas, dalinai, galbūt, apleistas tremtinių. Už poros kilometrų – buvęs lietuviškas kaimelis, o galiausiai – kapinės ir pirmoji lietuviška salelė Taigoje. Grupė nuščiūva, prasideda darbas.

Keisčiausia tai, jog viską, ką padarom mes, yra tik kapinių aptvėrimas, tarsi gintumėme jas nuo žmogaus, nors taip jas suniokojo būtent gamta. Ir to niokojimo mes nenorim sustabdyti.

Tokia Mūsų medinių kryžių kultūra – mediniai simboliai supūva maždaug per 50-70 metų, galbūt tiek reikia, kad išeitų paskutiniai mums artimi žmonės. Toks gyvas kryžių senėjimas taigos viduryje, mano galva, daug sakralesnis nei poliruoto marmuro mados, mūsųose šiandien suprantamos kaip deramas žmogaus atminimo gestas.

Mano susipažinimas su Taiga tęsiasi – apsinuodijau pelkės vandeniui, todėl jau antra diena išvemių viską, ką išgeriu. Dar viena taigos būtybė, šįkart – mikrobūtybė, pasirodė esanti nedraugiška.

Pirmąją apsinuodijimo dieną jaučiausi visiškai išsekęs, todėl negalėjau padėti ekspedicijos komandai dirbti. Negana to, pliaupiant lietui, keliaujant iki vietos, iš kurios mus turėjo paimti autobusas, tapau komandos našta. Tarpais teko kaupti visas jėgas, kad išstovėti ant kojų, todėl neliko jokių „bajerių“, galvoje sukosi tik viena mintis – „žmogau, su šita vieta juokauti nereikia“.

Laimei, dabar viskas jau geriau. Antroji apsinuodijimo diena neatrodo tokia baisi, atgavau šiek tiek jėgų, todėl, nors vis dar pabalęs, prisijungiu prie grupės į Tomsko kapines.

Lankant Tomsko senąsias kapines, kuriose, beje, nuo maždaug aštuoniasdešimtųjų nebelaidojama, į mintis ateina kategoriška išvada – vietiniai neturi sunkumų pamirštant savo artimuosius. Vaizdas baugus, tarsi vaikščiotumėm po vaiduoklių miestą. Kažkoks mintyse baisiai nederantis vaizdas – pompastiški besididžiuojančių vietinių kapai su blizgiomis penkiakampėmis, menančiomis pergales didžiajame tėvynės kare, nors kapai pelkėti, užvešęję piktžolėmis ir krūmais, kur ne kur ant šalia kapų įrengtų staliukų mėtosi tušti degtinės buteliai.

Šiek tiek paieškoję randam ir lietuviškus kryžius, o pamačius užrašą, pasidaro geriau – „Išvyko į Lietuvą“.

Nemanau, kad reikėtų kritikuoti vietinę kultūrą, ar aukštinti mūsų, tačiau akivaizdu, kad mūsų Pagarbos supratimas man ir tikriausiai kiekvienam lietuviui atrodo teisingiausias.

Po vėlyvos kelionės traukiniu ir nakties taigos kaimelyje Belij Jar, aplankėm dar dvi kapines, šį kartą abi prieš kelis metus lankytos LiJOT. Mūsų indėlis nebuvo didelis – keli išrauti krūmai, nukirstos šakos, nudažyti metaliniai kryžiai. Tačiau tai, jog mes čia, iš už 3000 km atvykštam nebe pirmi, įpučia optimizmo. Galbūt ankstesnės ekspedicijos taipogi nepadarė daug, tačiau palikti, kad ir nedideli pėdsakai, atgaivina kapavietės ryšį su gyvųjų pasauliu. Jei atvirai, manau, kad būtent tas ryšys su gyvuoju pasauliu, ne patys kryžiai ar šventi užrašai ar šventųjų atvaizdai, paverčia kapavietes šventomis, ir tas šventumas matomas net ir 7 metai po ankstesnės ekspedicijos.

Užsukame ir į buvusį tremtinių kaimelį, keli šimtai metrų nuo kapaviečių. Čia jos tik pėdsakai – supuvę namai, besimėtantys surūdiję daiktai, apaugę keliukai. Vaikščiojant sunkiai

susivokiau, kur esu. Toks jausmas, kad vaikščioju po praeitį. Vaizdas, kurio niekada nebuvau matęs, kurio Lietuvoje ar bet kur kitur Europoje nepamatysi.

Visada maniau, jog laikas žmogų pririša prie vietos, kad ir kur ji bebūtų. Kaimelyje matėsi, jog tremtinių namai buvo pastatyti tvirtai, ilgam, kad darbo buvo įdėta daug, turėjo, spėjant iš pastatų, ir mokyklą, kitus viešus pastatus, vyko gyvenimas ir ne vienus metus, tačiau grįžo visi, neliko nė vieno. Ir tai jau šį tą sako.

Pasivaikščiojimas padovanoja dar vieną patirtį – išaiškėja, jog mūsų vairuotojas – lietuvio tremtinio sūnus. Įninkamį pokalbį, kuris vėliau virsta viešnagė jo namuose.

Maždaug 6 val. ryto, po kelių valandų miego traukinyje, persėdam į 2 mikroautobusus ir pajudam taigos link. Ekspedicijos vadovas prašo vairuotojų vežti tol, kol bus galima važiuoti. Vairuotojai taip ir padarė – paleido ant pelkėto keliuko, maždaug 30 kilometrų nuo mūsų galutinio taško, ir patikino po 2 dienų grįšią.

Jau buvome tikroje pelkėtoje taigoje, knibždančioje ne tik voverių ir burundukų, bet ir gyvačių, elnių, lūšių, meškų – burundukai lakstė mums bevaikščiojant, juodas gyvates apeidinėjom, o pėdsakai prie stovyklavietės leido mums žinoti, jog meškos ir lūšys naktį apsiuostinėjo neprašytuosius.

Dvi dienos ėjimo, nuėjimas ir grįžimas, bei diena kelionė nuo stovyklavietės iki kapinių ir atgal bei kapinių tvėrimas buvo pakankamai pajauti, jog būta šiek tiek fizinio krūvio.

Aš pats ir, kiek mačiau, mano kompanionai, pertraukose nuo darbo traukė rakštis, o nuo ėjimo vėrė siūlus į pėdų pūsles. Infekcija, kurią buvau pagavęs, užpuolė ir daugiau komandos narių. Keista, tačiau mūsų tai nė kiek netrikdė, netgi priešingai – norėjom dar.

Keista, tačiau man sunkumas buvo malonus. Net neabejoju, kad ir kiekvienam komandos nariui. Visi iš ekspedicijos norėjome sunkaus darbo, sunkaus *to kažkosiekimo*. Galbūt

skambės kiek nihilistiškai, tačiau norėjau šiek tiek kančios, ne beprasmiškos aišku – tokios, kad suvokčiau ekspediciją ne tik kaip žodžių junginį, bet ir kūnu: raumenimis, nuovargiu.

Paskutines dienas leidžiame jau praėjusių ekspedicijos dienų rekolekcijomis, asmeniniais pokalbiais, artimesniais susipažinimais.

Pridėsiu, jog be galo svarbi misijos dovana man – 16 asmenybių, su kuriomis daugiau mažiau man teko susipažinti. Pokalbiai, diskusijos, kurie ypač įsigalėjo ekspedicijai besibaigiant, leido man dar labiau įsigyventi į misijos klausimus.

Jei atvirai, daugiau klausimų liko neatsakyta. Vis dar aiškiai neatsakiau sau, kas yra tremtis ir kodėl aš taip norėjau čia dalyvauti. Neatsakiau, ir kas man yra Sibiras, kuris liko dar abstraktus, bet brangus apibrėžimas. Neradau aš ir ryšio su savo artimaisiais, kurių tikėjau vienu ar kitu būdu užčiuopti. Į ką atsakiau ir ką radau, yra dar daugiau Lietuvos, orios ir pagarbios kultūros.

Pabaigai

Istoriją mes suvokiame skirtingai. Vis dar nesame radę ir vieningo tremties apibrėžimo. Nei Lietuvoje, nei, tiesą sakant, tarp ekspedicijos dalyvių. Sutinku su istorijos advokatais, kad tai svarbu, tačiau nemanau, kad tai yra svarbiausia. Svarbiausia, mano galva, kad vieningai suprastume pagarbą, tiek asmeniniu, bendruomeniniu, tiek tautos lygiu, kuri, tikiu, yra esminė šiandieninės kultūros dedamoji. Orios kultūros, pridėsiu.